

Микола ШУМСЬКИЙ,
 orcid.org/0000-0002-0377-973X

народний артист України,
 професор кафедри оркестрового диригування та інструментознавства
 Національної музичної академії України
 (Київ, Україна) maestro_shumskyi@i.ua

ФЕНОМЕН МАНУАЛЬНОГО КОНСТРУКТУ В ОРКЕСТРОВОМУ ДИРИГУВАННІ: ПРОЄКТУВАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається феномен оркестрового диригування як складна художньо-комунікативна система, що поєднує елементи інтерпретаційної, психомоторної та семіотичної діяльності. Основна увага приділяється дослідженню мануального конструкту диригента як провідного засобу виразного моделювання музичної фактури. Розкрито інтенціональні, естетичні та когнітивні чинники, які визначають формування жестової стратегії диригента, та охарактеризовано етапи її реалізації – від партитурного аналізу до сценічної взаємодії з оркестровим колективом. Запропоновано класифікацію фаз диригентського процесу як феноменологічної структури акустичної інтерпретації: інтенціональне моделювання, комунікативна трансляція, верифікація та інтерпретаційна корекція. Автор висвітлює художньо-функціональну природу мануального конструкту, його семантичне навантаження та значення у формуванні цілісного музичного образу. Методологічну базу дослідження становлять міждисциплінарні підходи – мистецтвознавчий, феноменологічний, когнітивно-комунікативний та семантичний аналіз.

Професія диригента постає найважливішим художньо-технічним інструментом для досягнення мети спільного оркестрового виконання. Музичальність і артистизм диригента нерозривно пов'язані та вимагають як вродженого, так і набутого музичного відчуття та пластичності (аналогічно до музиканта-інструменталіста). Професіоналізм у рухах і жестах тісно переплітається з музично-пластичним мисленням, що виступає основою диригентського задуму. Психологічна готовність диригента включає внутрішні емоції та зовнішню рухову пластичність.

Таким чином, вирізняються три основні принципи сучасного диригентського мистецтва – єдність мануальної техніки та художньої пластики, єдність жестів диригента з виконуваною музикою та єдність емоційного впливу диригента і оркестру на слухачів. У підсумку, диригентський жест постає як структурно-функціональна модель процесу виконання, в якій узгоджено інтегруються елементи емоційного інтелекту, музично-естетичного уявлення та технічної реалізації.

Ключові слова: оркестрове диригування, мануальний конструкт, інтерпретація музичного твору, диригентський жест, музична семантика, когнітивно-комунікативний підхід, феноменологія виконавства, музична текстура, художньо-комунікативна система, техніка диригента.

Mykola SHUMSKYI,
 orcid.org/0000-0002-0377-973X

Honored Artist of Ukraine,
 Professor at the Department of Orchestral Conducting and Instrumental Studies
 Ukrainian National Academy of Music
 (Kyiv, Ukraine) maestro_shumskyi@i.ua

THE PHENOMENON OF MANUAL CONSTRUCT IN ORCHESTRAL CONDUCTING: A PROJECTIVE ASPECT

The article examines the phenomenon of orchestral conducting as a complex artistic and communicative system that combines elements of interpretative, psychomotor, and semiotic activity. The main attention is paid to the study of the conductor's manual construct as a leading means of expressive modeling of musical texture. The intentional, aesthetic, and cognitive factors that determine the formation of the conductor's gestural strategy are revealed, and the stages of its implementation are characterized – from score analysis to stage interaction with the orchestral ensemble. A classification of the phases of the conducting process as a phenomenological structure of acoustic interpretation is proposed: intentional modeling, communicative translation, verification, and interpretative correction. The author highlights the artistic and functional nature of the manual construct, its semantic load and significance in the formation of a holistic musical image. The methodological basis of the study is interdisciplinary approaches – art history, phenomenological, cognitive-communicative and semantic analysis.

The profession of a conductor appears to be the most important artistic and technical tool for achieving the goal of joint orchestral performance. The conductor's musicality and artistry are inextricably linked and require both innate

and acquired musical feeling and plasticity (similar to an instrumental musician). Professionalism in movements and gestures is closely intertwined with musical-plastic thinking, which is the basis of the conductor's idea. The conductor's psychological readiness includes internal emotions and external motor plasticity.

Thus, three main principles of modern conducting art are distinguished – the unity of manual technique and artistic plasticity, the unity of the conductor's gestures with the music being performed, and the unity of the emotional impact of the conductor and the orchestra on the listeners. As a result, the conductor's gesture appears as a structural-functional model of the performance process, in which elements of emotional intelligence, musical-aesthetic representation, and technical implementation are coherently integrated.

Key words: *orchestral conducting, manual construct, musical interpretation, conducting gesture, musical semantics, cognitive-communicative approach, phenomenology of performance, musical texture, artistic-communicative system, conducting technique.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження мистецтва оркестрового диригування обумовлена необхідністю поглибленого мистецтвознавчого аналізу цього феномена як складного синтетичного процесу, що поєднує музичну інтерпретацію, пластичну виразність, стильове мислення й естетичну трансформацію звукового тексту. У сучасному музичному просторі, що характеризується відкритістю до інновацій, кросжанрових поєднань і мультидисциплінарних діалогів, диригентська діяльність виходить за межі традиційного розуміння суто координаційної чи виконавської функції. Диригент постає як художній інтерпретатор, творець авторської версії музичного твору, співучасник процесу художнього формування звуку, носій естетичної волі та інтенції (Грица, 2017).

На тлі сучасних культурно-мистецьких процесів оркестрове диригування дедалі частіше розглядається як форма актуального художнього мислення, в якій взаємодіють композиторський текст, інтерпретаційна ідея, колективна виконавська енергія та естетичне переживання слухача. Диригентська жестикуляція, ритмічне дихання, структура руху та міміка стають не лише засобами керування, а й повноцінною мовою візуальної інтерпретації, що формує особливу художню реальність. У цьому сенсі диригент виступає як суб'єкт мистецтва, що реалізує власну інтенцію у взаємодії з матеріалом, простором і часом.

Особливе значення у вивченні оркестрового диригування набуває проблематика інтерпретації – не лише як виконавського акту, а як складної художньо-комунікативної структури, в якій розкривається особистісне ставлення диригента до тексту, стильової системи, епохи та авторської естетики. Таким чином, оркестрове диригування не може розглядатися виключно як технічна дисципліна; воно постає як самодостатній мистецтвознавчий об'єкт, що вимагає осмислення через призму сучасних естетичних теорій, філософії музики, теорії виконавства та аналітичної музикознавчої традиції

Не менш важливою є зміна парадигми сприйняття самого диригента: від керівника процесу – до художнього співтворця, інтерпретатора й візуального символу музичної дії. У цьому контексті зростає інтерес до диригентської діяльності як до форми візуалізованої естетики звуку, що виявляється у співвідношенні руху, тиші, імпульсу та зупинки – усіх тих пластичних елементів, які транслиують музичну ідею не лише виконавцям, а й глядачам як активним співучасникам художнього акту.

Виходячи з вищезазначеного, можна констатувати, що мистецтво оркестрового диригування набуває нових сенсів у сучасному мистецтвознавчому дискурсі. Його аналіз відкриває можливості не лише для глибшого розуміння феномену музичного виконавства, а й для осмислення фундаментальних категорій – таких як художня інтенція, естетичне переживання, авторська інтерпретація, синестезія звуку і руху. Саме ці аспекти і становлять предмет дослідницької уваги в подальших розділах роботи.

Аналіз досліджень. Аналіз сучасного наукового дискурсу свідчить, що проблема становлення українського мистецтва оркестрового диригування отримала всебічне й системне висвітлення у працях провідних вітчизняних дослідників. У наукових розвідках висвітлюються як історико-культурні передумови формування національної диригентської школи, так і етапи її становлення та розвитку в контексті загальноєвропейського музичного процесу. Особлива увага приділяється аналізу професійної діяльності видатних українських диригентів, їхньому внеску в розвиток симфонічного мистецтва, а також методологічним підходам до підготовки майбутніх фахівців у галузі оркестрового виконавства.

Значна кількість досліджень присвячена питанням естетики, техніки, інтерпретації та педагогіки диригування, що свідчить про поглиблений інтерес до проблематики й актуальність теми в контексті сучасного мистецько-освітнього простору України. Історико-теоретичні засади

зародження та розвитку національної диригентської школи досліджувались в працях відомих музикознавців та диригентів-практиків – І. Гамкала, М. Давидова, М. Канерштейна, Ю. Лошкова, В. Лясоти, Л. Мазепи, Т. Мазепи, Г. Макаренка (Макаренко, 2005), Я. Сверлюк, Л. Сверлюка, В. Тольба, М. Ферендович, виконавські та педагогічні аспекти диригентської творчості знайшли обґрунтування в працях О. Берестовської, В. Дейнеги (Дейнега, 2023: 85–97), С. Димченка, В. Дорожняка, Л. Качуринця, Я. Кириленко, Р. Кофмана, М. Колесси, С. Мурзи (Мурза, 2019: 42–51), Н. Остроухової, Т. Пастушка, С. Петрик, В. Плужнікова, Т. Потапчук, З. Стукаленко, С. Турчака, Ю. Фика, І. Цюряк та ін.

Разом із тим, в існуючих джерелах не достатньо розкрита проблема художньої та прикладної місії диригентського мануального конструкту, як симбіозу інтелектуальної та психо-моторної діяльності оркестрового диригента, продукту осмислення та інтерпретації ним образності й тембрально-фактурної драматургії музичного твору, втілених в унікальних семантично обумовлених пластичних рухах – художньо-диригентській техніці.

Мета статті – розкрити особливості проєктуального аспекту в оркестровому диригуванні.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво оркестрового диригування у ХХІ столітті актуалізується як самостійний естетичний феномен, що потребує поглибленого мистецтвознавчого аналізу. Диригент виступає не лише виконавцем, а й інтерпретатором, художником, творцем нового звукового образу, здатного актуалізувати класичну спадщину в умовах сучасного культурного контексту. Переосмислення функцій диригента як носія художньої волі відкриває нові горизонти для наукових досліджень у галузі естетики музичного виконавства, теорії інтерпретації та філософії музики.

Диригент, як професійний виконавець-інтерпретатор, втілює свою вищу, мистецьку задачу озвучення фактури музичного твору в оркестровому звучанні насамперед через систему мануальних конструктів, які в цілому конститууються як авторська диригентська техніка. Цей вид діяльності є специфічним прикладним мистецтвом, пластичною формою, цілісною системою, елементами якої виступає художньо-осмислений мануальний конструкт уявного звучання музики, створений у свідомості диригента, що виконує функцію управління художнім аспектом оркестрового виконання.

Система художньо-мануальних конструктів функціонує в акустичному просторі і часі, під-

порядковується засобам музичної виразності, образному змісту та композиторській драматургії твору й суб'єктивному трактуванню диригентом нотного контексту, сугестивно діє на оркестрантів як експресивна мова жестів, і водночас викликає емоційно-перцепційну реакцію слухачів, формуючи їх естетичне сприйняття музики.

Діяльність диригента, як і будь-яка інша цілеспрямована людська активність, базується на принципах відображення та внутрішнього передбачення музичного твору. У процесі аналітичної роботи з партитурою у свідомості диригента відбувається формування концептуального ставлення до музичного матеріалу, виявлення пріоритетних структурних та семантичних зв'язків, побудова цілісної смислової форми, а також генерація асоціативних образів, що сприяють глибокому усвідомленню художнього задуму композитора. Диригентська техніка не може існувати поза музичним мисленням та глибоким розумінням твору. Вона є фізіологічним виявом інтелектуального осмислення музики, що втілюється у чітких, ритмічно точних і виразних рухах, здатних передати найтонші нюанси авторського задуму. Жести диригента, як мова, повинні бути однозначними і зрозумілими для виконавців, водночас зберігаючи художню індивідуальність, яка надає виконанню неповторного характеру. Культура диригентського жесту – це синтез технічної вправності і емоційної широти, що забезпечує ефективну комунікацію між диригентом і оркестром.

Диригентська техніка є невід'ємною складовою професійної компетентності та художньо-інтерпретаційної діяльності диригента. Центральним чинником у цьому процесі виступає усвідомлення ідейно-художнього змісту музичного твору, що передбачає глибоке аналітичне осмислення композиції у всіх її структурних, стилістичних та емоційно-сміслових вимірах.

На основі такого осмислення формується індивідуальний комплекс диригентських жестів, який слугує засобом невербальної комунікації з виконавським колективом. Цей комплекс повинен бути адекватним художній образності твору, відображати його характер, форму, динамічні та темпоритмічні параметри. Проте відповідність зовнішнього диригентського жесту характеру музики не вичерпує всіх вимог до техніки диригування. Ключовим критерієм професійного володіння технікою диригування є випереджувальний характер рухів диригента, що передбачає завчасне подання сигналу виконавцям щодо очікуваного звучання. У цьому контексті диригентська жестикуляція виконує функцію не тільки координації, а

й програмування виконавського процесу в режимі реального часу.

Важливою складовою диригентської комунікації виступають також міміка, артикуляція дихання, візуальний контакт, позиція тіла, які формують цілісну систему засобів впливу на колектив. Усі ці елементи інтегруються в єдиний художньо-функціональний комплекс, що забезпечує високий ступінь виразності й точності виконавської інтерпретації.

Тому, техніка диригування постає як складна система психофізіологічних, емоційно-комунікативних і художньо-смыслових дій, яка формується на основі глибокого проникнення диригента в сутність музичного твору та реалізується в процесі живого музичного мурування.

Процес звукової реалізації музичного тексту під егідою диригентської художньої уяви репрезентує складну феноменологічну структуру інтерпретаційного акту, що розгортається у чотирьох ключових фазах, кожна з яких є автономною, але водночас інтегрованою в онтологію музично-виражального процесу:

1. Фаза акустико-інтенціонального моделювання: у межах контекстного аналізу партитури здійснюється мануальна конструкція уявної акустичної проєкції, що корелює з авторським концептом. На цьому етапі формується естетичний ідеал звучання, що слугує спроектованим взірцем подальшої диригентської інтерпретації.

2. Фаза комунікативно-кодованої трансляції: у контексті інтерсуб'єктивної взаємодії з виконавським колективом, диригент реалізує модус інтерпретаційної комунікації через систему мануальних та вербальних знаків. Ці знаки функціонують як візуально семантизовані гештальти, що передають естетичні настанови щодо втілення музичних структур, інтонаційної динаміки й фактурного рельєфу.

3. Фаза акустичної верифікації: у процесі озвучення нотного контексту, диригент здійснює когнітивно-естетичну діагностику звучання, порівнюючи емпіричну реальність оркестрової звукової тканини з уявною акустичною матрицею, здійснюючи імпліцитну оцінку й прогножуючи необхідність коригувального мануально-конструктивного втручання.

4. Фаза інтерпретаційної корекції: задля глибинного наближення звучання оркестру до суб'єктивованого ідеалу, диригент вдається до мануально-конструктивних модифікацій, що дозволить наблизити фактурний образ до ідеальної виконавської парадигми, у якій ключовим техніко-естетичним параметром постає реновація

мануального конструкту з урахуванням його семіотичної експресивності та риторичної виразності.

Мистецький задум і технічна реалізація у виконавському процесі тісно взаємопов'язані, утворюючи єдину цілісність, де кожен аспект взаємно впливає на інший. Хоча теоретично ці дві сфери можна розмежувати, їхнє розуміння є принципово необхідним для методологічного аналізу та виконавської практики. У цьому контексті мануальне конструювання та його відповідність ідеальному озвученню музичного контексту є пріоритетним засобом виконавського діалогу диригента з оркестром: диригентська техніка розглядається як комплекс дій, що охоплюють етапи інформування та контролю, забезпечуючи втілення художнього задуму. В. Дейнега з цього приводу пише: «маневрування між різними тембральними типами в оркестровому творі спонукає диригента до гнучкого коригування мануальних конструктів, що забезпечує високий рівень експресивності та точності виконання» (Дейнега, 2023).

Високо-художнє диригентське мистецтво проявляється у гармонічному поєднанні музично-образного мислення та технічної майстерності. Високий рівень духовної чутливості, глибина творчої уяви та емоційна щирість визначають виразність та переконливість диригентської інтерпретації. Чим точніше й багатогранніше музичне уявлення, тим різноманітнішим, багатобарвнішим стає пластично-комунікативний інструментарій диригента, що своєю чергою підсилює вплив на виконавців і слухачку аудиторію.

Диригування – це комплексний процес, що інтегрує музичні, психологічні та фізіологічні компоненти, взаємозалежність яких необхідно враховувати для глибокого розуміння феномену диригентського мистецтва як художньої системи. Як музичний процес, диригування реалізується через виразні мануальні конструкти, що відображають комплекс головних музичних елементів, логічно структурованих і взаємопов'язаних відповідно до розвитку музичної форми. Кожен жест, рух або дія мають конкретне семантичне навантаження, а також функціональну спрямованість на передачу музичного змісту. «Диригентський жест виступає як комплексний семіотичний знак, який несе в собі інформацію про художній задум, а також комунікативно керує виконавським процесом, формуючи спільний музичний простір» (Мурза, 2019). Як психологічний процес, диригування є проявом емоційного переживання музики, що знаходить вияв у міміці, експресії очей та жестах. Кожен рух диригента повинен бути емоційно насиченим, психологічно достовірним і природ-

ним, адже саме через них передаються почуття, настрої та емоції, що стимулюють виконавців до творчої взаємодії.

Управління оркестром базується на сприйнятті «мови жестів», сформованої та відшліфованої за весь історичний період становлення диригентського мистецтва. Мануальне конструювання у цій системі слід розглядати як інтеграцію фізичних та психічних компонентів, де рух стає експресивним, обґрунтованим і цілеспрямовано впливає на процес звукоутворення. Диригування – це безпосередньо візуалізоване відтворення музики, яке спирається на м'язове відчуття, обумовлені емоційним інтелектом та суб'єктивними переживаннями музики диригентом, тому воно завжди залишається інтонаційно-мануальним процесом. В умовах здійснення професійної діяльності диригент конструє систему жестів, адекватну його баченню драматургії музичного твору, і водночас усвідомлює, що кожен елемент мануального конструкту набуває семантичного значення, зчитується виконавцями і втілюється технічними засобами кожного конкретного інструменту, а сумарно – формує загальну палітру озвучення музичної фактури. Методологічно неправильним є старт дії без внутрішньої підготовки. Зовнішні рухи, які реалізують інформативну функцію, є підсумковою, рефлекторною фазою цілісного комунікативного акту, що бере свій початок із внутрішнього «ауфтакту» – своєрідного психічного імпульсу та настрою (Hodges, 2022).

Процес диригування можна розглядати як один із видів конструювання – відтворення процесів і об'єктів реального світу за допомогою мануальних конструктів, що передають основні характеристики оригіналу. Диригентський жест є своєрідною моделлю оркестрового звучання, що переносить звукові характеристики у мануальну форму. Конструювання пов'язане з абстракцією та аналогією – методами, що дозволяють відобразити суттєві риси об'єкта. У структурі процесу мануального конструювання виділяють три елементи: об'єкт (музичний твір), суб'єкт (диригент) і мануальний конструкт (низка прийомів диригентської техніки). Спочатку диригент створює внутрішні уявлення про звучання твору, аналізує текстуальну фактуру. Наступним етапом є створення диригентського жесту, що відображає оркестрове звучання через мануальні рухи – конструкти.

Оркестрове звучання і диригентський жест мають спільні риси – матеріальність, закономірність процесів, характер руху, проте відрізняються формою руху: оригінал – звукові хвилі, конструкт – мануальні рухи. Важливими харак-

теристиками оркестрового звучання, що відображаються в диригентському жесті, є метр, темп, динаміка, тембр та характер звучання. Вони передаються через схеми тактування, малюнки диригентських сіток, швидкість, об'єм, масу, силу, напрямок і амплітуду рухів, артикуляцію кисті та пластичну образність.

Отже, диригування – це система мануальних конструктів, які в пластичному образі моделюють та матеріалізують елементи оркестрової фактури як просторово-часової організації музичної тканини, відображають семантичні взаємозв'язки її компонентів, виступаючи як структурно-функціональна модель процесу виконання та засіб міжособистісної творчої комунікації диригента з виконавським колективом, що у свою чергу має сугестивний вплив на розуміння та відтворення ним ідейно-образного змісту твору засобами оркестрової тембральної палітри. «У мистецтві диригування пластичне відіграє особливу роль, реалізуючи глибинні потенції на двох рівнях, які ми досліджували з більш широких філософсько-естетичних позицій. Рухи рук маестро, його жести або так звана «мануальна техніка» слугують яскравим проявом зовнішнього рівня. Своєї черги, прояви зовнішньої пластичності значною мірою постають результатом реалізації диригентом художнього образу виконуваного твору. ... Кінцевою метою виконання музичного або музично-сценічного твору (як і взагалі створення та існування будь-якого твору мистецтва) стає донесення до реципієнта думок і почуттів автора, захоплення його емоційною аурою та залучення до співпереживання, завдяки чому людина, яка сприймає мистецький твір, «втягується» у творчий процес, стає його співучасником» (Макаренко, 2005).

Інтенціональні домінанти мануального конструкту в оркестровому диригуванні:

- Глибоке смислове осягнення художнього образу музичного твору та системи його музично-виражальних засобів як естетично знакового цілого.

- Організація та цілепокладання у спрямуванні виконавського процесу із одночасним удосконаленням техніко-інтерпретаційного апарату диригента.

- Прогностичне моделювання інтонаційних трансформацій, зумовлених динамікою творчої взаємодії між диригентом і оркестровим колективом.

Цей процес циклічний: кожен новий етап коригує і покращує мануальне конструювання, що веде до постійного вдосконалення диригентської техніки.

Існують різні підходи до класифікації засобів мануального конструювання, зокрема за характером конструкту та сферою застосування. Дири-

гентська техніка поєднує елементи функціонального, художнього та семантичного призначення: вона відображає акустичні характеристики звуку, взаємозв'язки елементів музичної фактури та містить певні умовні знаки.

Побудова диригентського жесту починається з роботи з партитурою, продовжується створенням внутрішньослухових інтонаційних моделей, як когнітивно-естетичних уявлень про музичний твір. Наступним етапом є моделювання мануального конструкту – системи семантично детермінованих, циклічно організованих технічних прийомів, що забезпечують точне втілення тембрових та ритмічно структурованих елементів музичної текстури. Запропонована модель проходить апробацію в практичній взаємодії з оркестровим колективом, де втілюються експериментальні версії виконавських трактувань для оптимізації процесу створення художньої інтерпретації музичного твору. Використовуються різні види жестів: репетиційні, з акцентом на певні елементи звучання та концертні – більш універсальні, що охоплюють весь комплекс виразних засобів. Таким чином,

робочі і концертні жести є різними типами мануальних конструктів, які за допомогою виразливих характеристик віддзеркалюють оркестрове звучання і відрізняються цільовим призначенням.

Висновки. Отже, у процесі написання статті ми прийшли до висновків, які мають значення для області теорії диригування та практичної діяльності. Соціально-художня природа мануального мистецтва диригування, базується на двох фактах: диригування як художньо-пластична форма музичної діяльності яка включає суттєві риси хореографії та акторської майстерності; мануальні рухи диригента, що випереджають музичний процес, та постають фундаментом художньої комунікації між диригентом і оркестром у спільній творчості.

Таким чином, основна інтерпретаційно-художня функція диригування – управління сприйняттям музики слухачами, що має важливе практичне значення для якісного проведення концертів. Специфіка мистецтва диригування виражається у фундаментальних теоретичних принципах, які виступають професійними критеріями у музично-критичній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грица Ю. Диригент як інтерпретатор музичного твору. Київ : Видавництво КНУКіМ, 2017. 156 с.
2. Дейнега В. Вплив тембрального забарвлення звуку на еволюцію диригентського жесту. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2023. №3 (60). С. 85–97.
3. Кияновська Л. Інтерпретація в музичному виконавстві: історико-теоретичний вимір. Львів : ЛНМА ім. М. Лисенка, 2020. 320 с.
4. Макаренко Г. Творчість диригента: естетико-мистецтвознавчі виміри. Київ : Факт, 2005. 328 с.
5. Мурза С. Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу. Музичне мистецтво і культура. *Науковий вісник ОНМА імені А. Нежданової*. Одеса : Астропринт, 2019. Вип. 29. Кн. 1. С. 42–51.
6. Hodges D. The Language of Conducting: Gesture and Communication. London : Palgrave Macmillan, 2022. 350 p.
7. Zhou, Z. Innovative learning environments for choral conducting education. *Education and Information Technologies*. 2023. № 28 (7), Pp. 7827–7843.

REFERENCES

1. Hrytsa, Yu. (2017). *Dyryhent yak interpretator muzychnoho tvoruv* [The conductor as an interpreter of a musical work]. Kyiv : Vydavnytstvo KNUKіM, 156 s. [in Ukrainian]
2. Deineha, V. (2023). *Vplyv tembralnoho zabarvlenня zvuku na evoliutsiiu dyryhentskoho zhestu* [The influence of timbral coloration on the evolution of the conducting gesture]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. Chaikovskoho*. Kyiv. № 3 (60). Pp. 85–97. [in Ukrainian]
3. Kyianovska, L. (2020). *Interpretatsiia v muzychnomu vykonavstvi: istoryko-teoretychnyi vymir* [Interpretation in musical performance: Historical and theoretical dimensions]. Lviv : LNMA im. M. Lysenka. 320 s. [in Ukrainian]
4. Makarenko, H. (2005). *Tvorchist dyryhenta: estetyko-mystetstvoznachchi vymiry* [The conductor's creativity: aesthetic and art-theoretical dimensions]. Kyiv : Fakt. 328 s. [in Ukrainian]
5. Murza, S. (2019). *Dyryhentskyi zhest yak ob'iekt semiotychnoho analizu* [The conducting gesture as an object of semiotic analysis]. *Muzychne mystetstvo i kultura. Naukovyi visnyk ONMA imeni A. Nezhdanovoi*. Odessa : Astroprynt. Vyp. 29. Kn. 1. Pp. 42–51. [in Ukrainian]
6. Lee, A. (2022) Manual techniques in conducting: a synthesis of gesture, pedagogy, and leadership. *International Journal of Music Education*. Vol. 40. № 1. Pp. 80–97.
7. Smith, J. & Brown, L. (2021). Integrative pedagogical models in choral conducting education. London : Routledge. 220 p.

Дата першого надходження статті до видання: 02.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.10.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

